

КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ БАНКАМИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФІНАНСУВАННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

СМОЛІНСЬКА Софія Дмитрівна

доцент, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7355-6988>

НАГОРНЮК Оксана Петрівна

доцент, кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та публічного управління

Львівського національного університету імені Івана Франка

Анотація. *В статті розглянуто особливості здійснення кредитних операцій банками у напрямі підвищення ефективності діяльності підприємств. Розкрито сутність кредиту та особливостей системи принципів банківського кредитування. Розглянуто чинники, що впливають на ефективність здійснення кредитування банками України. Зроблено акцент на внутрішньобанківських чинниках покращення кредитних операцій банків. Обґрунтовано потребу покращення іпотечного кредитування банків.*

Ключові слова: *кредит, банківське кредитування, підприємства, ефективність, кредитні операції.*

Постановка проблеми. Кредит виступає однією з ключових категорій, яка притаманна ринковій економіці і відображає реальні взаємовідносини між економічними суб'єктами та зв'язки між ними. Ця категорія віддзеркалює економічну сторону відносин, що характеризують зворотній рух капіталу, завдяки чому виступає важливим важелем у стимулюванні розвитку господарської діяльності. Кредитні відносини забезпечують перетворення грошового капіталу в позичковий, відповідно до чого виникають та діють економічні відносини між позичальником та

кредитором.

В сучасних умовах саме банківський кредит стимулює відтворювальні процеси в суспільстві за рахунок забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств. Навіть той факт, що більшість українських банківських установ погіршили показники своєї фінансової стійкості внаслідок фінансової кризи та несприятливих економічних тенденцій, все ж таки кредитування є основним напрямком діяльності комерційних банків, а в кредитні операції вкладається переважна більшість залучених

фінансових ресурсів банківськими установами.

Проте, попри позитивні зрушення у банківському секторі, кредити все ще залишаються недоступними більшості населення та підприємствам через високі відсоткові ставки, зумовлені підвищеним ризиком такої діяльності. Через це існує значна потреба здійснювати певні дії, спрямовані на підвищення ефективності здійснення банківських кредитних операцій, що є

необхідною умовою стабільного, збалансованого розвитку фінансової системи та економіки України загалом. Тому пошук шляхів покращення здійснення кредитних операцій банками у напрямі підвищення ефективності функціонування українських господарюючих суб'єктів є актуальним в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням особливостей розвитку банківського сектора та банківського кредитування підприємств займається низка вчених, зокрема, таких як Діденко С. [1], Еркес О. [2], Калита О. [2], Кириченко К. [4], Крилова О. [4], Мирончук В. [3; 4], Мирошниченко Ю. [4], Прокопенко Н. [3], Сундук Т. [2], Тимошик Н. [4], Халімон Т. [5], Шепель І. [3] та багато інших.

Вони досліджують проблематику функціонування фінансового сектору в умовах воєнного стану, вивчають особливості банківської системи України в умовах війни та принципи її діяльності, аналізують дилеми та шляхи вирішення функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану, а також розглядають принципи (засади) організації та

здійснення банківської діяльності в цілому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання банківського кредитування підприємств України є настільки значним та глобальним, що даний напрям дослідження є гостро актуальним для подальших наукових досліджень.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування змісту та особливостей кредитування підприємств банками як ефективний засіб фінансування їх діяльності.

Виклад основних результатів дослідження. В сучасних умовах кредит позиціонується як всеохоплююче явище, яке стимулює економічну активність суб'єктів господарювання та пов'язує їх широким колом економічних зв'язків.

Ще Й. Шумпетер стверджував, що «кредит – це в основному створення купівельної здатності для передачі її підприємцеві, що відкриває йому доступ до народногосподарського потоку благ» [6]. Розвиток кредитування, яке об'єктивно відіграє важливу соціально-економічну роль, та створення ефективної кредитної системи в цілому сприяє раціональному й ефективному використанню ресурсів, стимулює економічне зростання та підвищує рівень життя населення.

Окремо слід наголосити на важливій ролі кредиту для забезпечення ефективного функціонування господарюючих суб'єктів. Адже за рахунок кредиту вони отримують можливість залучити додаткові кошти для розширення своєї діяльності або просто для покриття поточних витрат.

Тобто кредит виступає допоміжним інструментом, за допомогою якого суб'єкти не виходять з ринку, а навпаки – утримують стійкі позиції на ньому та зберігають можливості для свого розвитку.

Банки виступають основними суб'єктами-позичальниками на ринку. Здійснення банківських кредитних відносин відбувається на основі певних принципів, що показано в табл. 1.

Таблиця 1

Систематизація принципів кредитування

Принципи кредитування	Сутність
Принцип забезпеченості	Означає наявність в банку права для захисту власних інтересів, недопущення збитків від можливого неповернення боргу позичальником через його неплатоспроможність.
Принцип тимчасового користування, повернення та строковості	Цей принцип має на увазі те, що кредит повинен бути повернутий банку позичальником не пізніше обумовленого при наданні позики терміну.
Принцип платності	Передбачає право банку справляти плату у вигляді процента за користування позикою, яка є основним джерелом традиційних доходів комерційного банку.
Принцип цільового характеру	Припускає вкладення позичкових коштів у конкретні господарчі процеси, на чітко визначені цілі, операції, техніко-економічна експертиза яких свідчить про їх достатню дохідність із урахуванням економічної кон'юнктури і ризиків у конкретній галузі народного господарства, тенденцій розвитку ринку.

Джерело: власні узагальнення

Отже, система принципів банківського кредитування представлена трьома рівнями, перший з яких стосується загальноекономічних підходів до реалізації кредитних відносин. Другий рівень стосується властивостей кредиту в цілому, а третій передбачає особливі умови, в яких здійснюються кредитні відносини в кожному конкретному випадку і має відношення до особливостей функціонування як окремої банківської установи, так і окремого господарюючого суб'єкта. В умовах ринкової економіки на діяльність банківських установ та здійснення кредитних операцій ними впливає немало різноманітних чинників, які

мають відношення як до особливих умов діяльності банків, так і до загальноекономічної ситуації в країні. Чинники, що впливають на ефективність здійснення кредитування підприємств банками України, можна розділити на такі три основні групи:

- правові – пов'язані із відсутністю досконалої нормативно-правової бази, недостатньою кількістю та якістю існуючих законів у цій сфері та ін.;

- внутрішньобанківські – фактори, які залежать від якості менеджменту банку, рівня професійної підготовки працівників, дотримання ними посадових інструкцій, положень тощо;

- соціально-економічні – чинники, які залежать від соціально-економічної

ситуації в країні, зокрема, рівень розвитку економіки, доходи населення, політична ситуація тощо [7].

Для удосконалення кредитних послуг банків у контексті реформування існуючої нормативно-правової бази у напрямі покращення обслуговування ними господарюючих суб'єктів необхідно, на наш погляд, здійснити наступні дії:

- впорядкувати діюче банківське законодавство, доповнюючи його необхідними законодавчо-нормативними актами, які б регулювали виключно кредитну діяльність банків, та провести окремі заходи щодо його удосконалення;

- задля вдосконалення правових умов щодо управління ризиками прискорити розробку і впровадження відповідних змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України»;

- сформувати адекватне методичне забезпечення для аналізу фінансового стану позичальника;

- привести норми та положення українського банківського законодавства у відповідність з європейськими стандартами для того, щоб реалізувати євроінтеграційні прагнення української держави.

Внутрішнібанківські чинники потребують особливої уваги, адже саме банк є первинним суб'єктом-реалізатором кредитних взаємодій. Тому покращення надання кредитних послуг банками в даному контексті варто здійснювати за такими напрямками:

- нарощення розміру кредитного портфелю;

- покращення методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників;

- оптимізація кредитних ризиків у напрямі зниження показників неповернення кредитів;

- акцентування уваги на кредитних історіях та аналізі доходів позичальників;

- забезпечення високий рівень професійної підготовки банківських працівників [8].

Треба сказати, що банківський сектор демонстрував непогані результати своєї діяльності протягом 2022 року. Детальніше динаміку функціонування банківських установ України протягом останніх восьми років можна простежити в табл. 2.

Дані табл. 2 свідчать про те, що протягом останніх восьми років кількість банківських установ в Україні зменшилася майже наполовину: у 2015 році у банківському секторі функціонувало 117 установ, а в 2022 році їх кількість скоротилася до 67. Загальні активи банків у загальних балансових показниках протягом 2015-2022 рр. зросли з 6,4 до 15,2% (на 8,8%), чисті активи – з 2,8 до 14,6% (на 11,8%), а валові кредити суб'єктам господарювання зменшилися з 1,3 до 0,7% (на 0,6%). Кошти суб'єктів господарювання у загальних балансових показниках діяльності банків протягом досліджуваного періоду зменшилися з 23,5 до 17,9% (на 5,6%).

Щодо фінансових результатів, то протягом 2015-2017рр. у банківському секторі спостерігалися від'ємні результати діяльності банківських установ, проте починаючи з 2018 року спостерігається прибуткове функціонування банків, навіть незважаючи на пандемію та воєнні дії в Україні. Це можна пояснити

скороченням кількості банків протягом досліджуваного періоду та вибуттям з ринку недієздатних та неплатоспроможних фінансових установ.

Кредитування підприємств банку відбувається за багатьма напрямками, проте одним із ключових є іпотечне кредитування, яке здійснюється за

рахунок застави нерухомого майна банківського клієнта. Це є доволі складний вид кредитних операцій, проте він є вигідним для позичальника та для банку. Відповідно, цей вид кредитних операцій потребує особливої уваги як з боку позикодавця, так і з боку позичальника

Таблиця 2

Основні показники банківського сектору України

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість діючих банків	117	96	82	77	75	73	71	67
Загальні балансові показники (млрд грн)								
Загальні активи	1 571	1 737	1 840	1 911	1 982	2 206	2 358	2 717
у т. ч. в іноземній валюті	800	788	755	779	718	746	679	819
Чисті активи	1 254	1 256	1 334	1 360	1 493	1 823	2 053	2 354
у т. ч. в іноземній валюті	582	519	507	495	492	585	583	731
Валові кредити суб'єктам господарювання	831	847	864	919	822	749	796	801
у т. ч. в іноземній валюті	492	437	423	460	381	332	292	281
Чисті кредити суб'єктам господарювання	614	477	451	472	415	432	540	529
Валові кредити фізичним особам	176	157	171	197	207	200	243	210
у т. ч. в іноземній валюті	97	83	68	61	38	31	21	13
Чисті кредити фізичним особам	96	76	92	114	143	149	200	134
Кошти суб'єктів господарювання	349	413	427	430	525	681	800	943
у т. ч. в іноземній валюті	141	177	163	150	191	233	233	317
Кошти фізичних осіб	402	437	478	508	552	682	727	934
у т. ч. в іноземній валюті	215	239	244	241	238	285	270	340
Зміна (р/р, %)								
Загальні активи	6.4	10.6	5.9	3.8	3.7	11.3	6.9	15.2
Чисті активи -	2.8	0.2	6.2	1.9	9.8	22.1	12.6	14.6
Валові кредити суб'єктам господарювання	1.3	2.0	2.0	6.3	10.6	8.8	6.2	0.7
Валові кредити фізичним особам	-15.7	-10.4	8.5	15.3	5.0	-3.5	21.6	-13.5
Кошти суб'єктів господарювання	23.5	18.2	3.4	0.8	22.1	29.7	17.4	17.9
Кошти фізичних осіб	-0.3	8.7	9.4	6.3	8.6	23.5	6.6	28.4
Фінансові результати (млрд. грн)								
Чисті процентні доходи	39.1	44.2	53.0	73.0	78.9	84.8	117.6	151.6
Чисті комісійні доходи	22.6	24.2	27.5	37.8	44.0	46.5	58.0	50.1
Відрахування в резерви	114.5	198.3	49.2	23.8	10.7	31.0	3.4	118.8
Чистий прибуток/збиток	-66.6	-159.4	-26.5	22.3	58.4	39.7	77.4	24.7

Джерело: [9]

Для розвитку іпотечного кредитування на банківському ринку необхідно забезпечити здійснення наступних дій:

- прийняття нових законодавчо-нормативних актів та внесення змін до існуючих, які стосуються іпотечного кредитування;

- удосконалення реєстрації прав власності на нерухоме майно для забезпечення повернення коштів кредитору;

- посилення державного контролю за встановленням цін на нерухомість, використовуючи досвід іноземних країн.

Загалом, треба пам'ятати, що в основі функціонування будь-якого суб'єкта господарювання на ринку лежить процес залучення фінансових ресурсів з подальшим їх перерозподілом. Тому інвестиційна діяльність є ключовою для як для банку, так і для підприємства, адже без належного рівня ресурсної бази буде неможливим сам процес кредитування. Виходячи з цього, інвестиційна діяльність є безпосередньою основою для ефективного процесу кредитування клієнтів банківськими установами.

Для того, щоб стимулювати банківське інвестиційне кредитування підприємницьких структур, необхідно здійснити, на наш погляд, такі дії:

1. Забезпечити стимулювання та досконалу законодавчу регламентацію здійснення мікрокредитування підприємницької діяльності в сучасних умовах.

2. Сформувати за участю держави спеціальний фонд, який буде кредитувати підприємців на

револьверній основі, а також розробити на цій основі Національну програму мікрокредитування бізнесу.

3. Активізація відносин, пов'язаних з наданням компенсаційних позик банками.

4. Впровадження в життя ефективних стратегічних підходів до ліквідації або реорганізації неплатоспроможних банків.

5. Підвищення капіталізації банківських установ, які працюють на ринку з високим результатом, за рахунок їх рекапіталізації у випадках,

коли це необхідно для підвищення їх прибутковості.

6. Оптимізація податкового навантаження на банки у випадку реалізації ними програм довгострокового кредитування підприємницького сектора.

7. Стимулювання інноваційних програм та проєктів, здійснюваних банками, за рахунок звільнення від оподаткування частини прибутків банків або зменшення для них податкової ставки, якщо ці кошти будуть належним чином спрямовувати на інноваційний розвиток.

8. Заохочення банків здійснювати довгострокове кредитування шляхом удосконалення системи страхування інвестиційних ризиків банківських установ.

Отже, впровадження запропонованих дій допоможе покращити процес кредитування банків та активізувати підприємницькі процеси в країні загалом.

Висновки. Отже, кредит лежить в основі господарської діяльності та реалізації ефективних перетворень, які відбуваються в ринковому середовищі

країни. Банківський кредит є ключовим чинником забезпечення здійснення підприємництва і здійснюється на основі системи принципів загальноекономічного, особливого та одиничного характеру. До низки інших чинників, що впливають на ефективність здійснення кредитування банками України, можна віднести правові, внутрішньобанківські та соціально-економічні.

Для того, щоб покращити банківське кредитування банківського сектора економіки, необхідно покращити правове забезпечення здійснення

кредитних операцій в країні, звернути особливу увагу на внутрішньобанківські чинники, особливі для кожної банківської установи. Важливе значення у сфері кредитування відіграє надання іпотечних кредитів, а також забезпечення результативних інвестиційних операцій, що безпосередньо впливають на банківське кредитування

Перспективою подальших наукових досліджень у зазначеному напрямку є дослідження напрямів соціально-економічного розвитку підприємств України у поствоєнний період.

Список використаної літератури

1. Діденко С. В умовах воєнного стану: функціонування фінансового сектору сьогодні. UA News. 2022. URL: <https://ua.news/ua/v-uslovyuah-voennogo-polozhenyua-funktsyonyrovanye-fynansovogo-sektora-segodnya/> (дата звернення: 05.06.2023)
2. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. Scientia·Fructuosa (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету), 2022, 144(4), 122–133. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)09](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)09) (дата звернення: 05.06.2023)
3. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка та суспільство. Випуск 41. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1556/1497> (дата звернення: 06.06.2023)
4. Тимошик Н., Крилова О., Мирошниченко Ю., Кириченко К., Мирончук В. Дилеми та шляхи вирішення функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2022, 5(46), 40–53. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.5.46.2022.3905> (дата звернення: 06.06.2023)
5. Халімон Т.М. Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 4(25). Т 3.
6. Шумпетер Й. А. Праці вченого та література про нього з фондів Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : бібліогр. покажч. / уклад. : Н. М. Загородна, М. П. Дячук ; наук. ред. та авт. вступ. статті : П. О. Нікіфоров, Б. Д. Сторощук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 136 с.

7. Левченко М.М. Забезпечення фінансової стійкості банків в сучасних умовах. Управління розвитком. 2014. № 4. С. 81-83.

8. Литвинов В.В. Удосконалення методичного підходу до оцінки фінансового стану банку на основі побудови інтегрального показника. Управління розвитком. 2012. № 14. С. 94-96.

9. Огляд банківського сектору. Лютий 2023. URL: chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4 (дата звернення: 10. 06.2023)